

Saja aasta pärast meie ülikoolilinnas

Otsides Postimehe 1899. aasta juulikuu numbreist uudiseid tolleaegse ilma kohta, sattusin sellise pealkirjaga loole. Et pikka aega on käinud arutelu Tartu linna planeerimise üle ning uueks aastanumbriks löönud 2000, siis pakub ehk huvi lugeda, milline oli sada aastat tagasi nägemus meie elust 1999. aastal.

Mingil moel ärkab ellu ja teeb külaskäigu sajandi taha linnakodanik Anton Antonson. Tartuga tutvumist alustab ta Ülejõe linnaosas, umbes praeguse Konsumi poe lähedal. Seal kohtub ta «linna tööde tehnilise juhataja» Hans Lillepõlluga, kes annab väga kaugelt tulnud külalisele infot vahepealsete muutuste kohta ülikoolilinnas.

Emajõe tunnel

Antonsoni esimene mulje on: «Igal poolt paistab mulle kätte, et inimesed minu äraoleku ajal mitte ei ole töötä seismad, vaid on oma käsi ja mõistust seks tarvitanud, et eneste ümbrust kaunistada, elule lahkemaks, sündsamaks teha.» Meltsiveski tiik, mis sajandivahetusel oli haisev, näotus ning täis lõpnu kasside ja koerte korjuseid, oli kadunud ja selle asemel kasvas ilus puistik. (See ennustus on peaaegu täide läinud. Kuuekümnendail aastail rajati Meltsiveski allikaile viis puurkaevu, tiik kuivas ise ning aeti täis. Ilusa puistiku asemel kasvavad küll vaid mõned puud-põõsad.)

Saja aasta eest kavatseti rajada parke Ülejõel ka «liivaaukudesse». Härra Lillepõllu jutu järgi olid need paigad endiselt mõisnike käes rendil. Nood maksavad selle eest linnale 15 rubla aastas ning kasvatavad seal kartuleid ja suhkrurherneid.

Emajõe ääres, Laia tänava pikendusel, leidis sajandirändur eest «ühe imelise templi sarnase toreda sammasehitise, mille varjul oleva isse koopaisse uulits ja raudtee roopad ära kadusivad». Siit algas odava maagaasiga valgustatud Emajõe tunnel, mis täidab puusilla aset. Puusild olevat kokku varisenud ning matnud hulga linnaisasid enda alla.

Kommentaar

Ain Kallis

meteoroloog

Kapitaalne Kivisild oli omakorda kitsaks jäänud, seega tekkis linnal tõsine vajadus tunneli ehitamiseks. (Tegelikkult pidas puusild vastu ligi veerandsada aastat, enne kui 1923. aasta suvel maha põles. Selle asemele rajati kolme aasta pärast moodne raudbetoonist Vabadussild.)

Linnaametnik selgitas, et praegu (s.t 1999. aastal) on vana Kivisild sõidukeile suureks takistuseks: kahe linnaosa vahelise liikluse hõlbustamiseks oli küll konstrueeritud kitsamad vankrid, kehtestatud ka muutsuunalise liikluse korraldus – üks tund ühes, teine teises suunas. (Sild oli tõesti kitsas – sammaste kohal oli sõidutee laius vaid neli meetrit.) Need kodanikud, kel oli väga kiire, ujusid üle jõe, see olevat kõvasti soodustanud tartlaste ujumisoskuse kasvu.

Jaani kirik nagu uus

Suured muutused olid sajandi jooksul toimunud Jaani kirikuga, see näis külalisele «otsekui uuena».

Külaline päris oma giidilt: «Õelde mulle, armas sõber, kuidas Saksa kirik nõnda ilusaks, puhtaks ja nägusaks saanud? Ilusad karniisid, simsid ja päälisehitused annavad temale hoopis ilusama paiste kui saja aasta eest?» Tuli välja, et 1899. aastal hakati kiriku seinu puhastama ning «leiti sõnniku ja hulga kõntsa alt endisi kaunistusi, mis omal ajal kehajagude kujutised olivad olnud... Ilusaiks ei võinud neid nähtavale tulnud jätiseid küll nimetada. Ilustusi polnud kuigi palju ja teiseks polnud nende kunstiväärtus mitte no-kitsemise väärt». Aastal 1984 lubjati kirik üle ja kaunistati kaasaegsel viisil. «Tänapäevane inimene nõuab enam, kui vana-aja riismed temale pakuda võivad.» Linnavalitsuse esindaja lisas veel, et «vana-

aja ehete jätised» (terrakotakujud!) on viidud muuseumi.

Edasi jätkus ekskursioon mööda Tartut vedela õhuga töötavas «õhuvankris» (liinibussis?), mis oli kui klaasist ning varustatud pehmete istmetega. Sõit oli linnakodanikele täiesti tasuta. Võru tänaval sai Antonson teada, et puuduliku veevärgi tõttu suletud tapamaja asemele oli loodud loomakaitse selts. (Mainitud tapamaja valmis alles 1903. aastal, praegu on seal külmhoone.)

Sõidu ajal vesteldi samuti Tartu linnavalitsuse ja volikogu tööst. (1898. a volikogu valimistel olid väga väikese arvulise eesti opositsiooni nõudmised olnud linna puhutuse eest hoolitsemine, liikluse kergendamine, tapamaja käikulaskmine, vee kvaliteedi parandamine jne, sellest ilmselt Antonsoni tähelepanekud).

Härra Lillepõld jutustas, et mõõdunud sajandivahetuse paiku hakati omavalitsustesse ka eesti soost kodanikke võtma, algul vaid nn jaa-vendadeks, kes koosolekuil vaid jaa öelda tohtisid. Saja aastaga olevat asjad aga tunduvalt paranenud. «Soo? Siis ei ole Eesti rahvas linnast mitte täitsa kadunud?» imestas Anton Antonson. «Ei poolegi! vaid elab ja kosub priskesti!» kinnitas ametnik. Selle kinnituseks oli igal tänavanurgal näha eestikeelseid silte. Siinkohal katkes ekskursioon, kuna Lillepõld pidi linnavalitsusse tõttama – käes oli kodanike vastuvõtu-aeg.

Aga Kivisild?

Kauge külaline lõpetas oma ringsõidu jällegi Ülejõel Peetri kiriku juures, mille kohta ta oma kirjelduses nendib, et see oli endisel tornita. (Tornid sai kirik alles 1903. aasta suvel, 19 aastat pärast sisseõn-nistamist!)

Selline oli Postimehes kellegi tundmatu nägemus meie linnast 20. sajandi lõpul. Moodne sõna «nägemus» tekitab minus küll tunde mil-lestki õudsest, ent on tore, et Tartul on nii hästi läinud. Muidugi Kivisild ja tunnel võiksid olla...